

СПОСОБИ ПІДГОТОВКИ ТА МАСКУВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

Плетенець В.М., к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглядаються такі структурні компоненти способу, як підготовка до вчинення та приховування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Ключові слова: підготовка, приховування злочину, спосіб передачі, повідомлення про загрозу.

Плетенець В.Н. СПОСОБЫ ПОДГОТОВКИ И МАСКИРОВКИ ЗАВЕДОМО ЛОЖНЫХ СООБЩЕНИЙ ОБ УГРОЗЕ ЖИЗНИ ГРАЖДАН, УНИЧТОЖЕНИЯ ИЛИ ПОВРЕЖДЕНИЯ ОБЪЕКТОВ СОБСТВЕННОСТИ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина
В статье рассматриваются такие структурные компоненты способа, как подготовка к совершению и сокрытие заведомо ложного сообщения об угрозе жизни граждан, уничтожения или повреждения объектов собственности.

Ключевые слова: подготовка, сокрытие преступления, способ передачи, сообщение об угрозе.

Pletenets V.N. METHODS OF PREPARATION AND DISGUISE OF WITTINGLY FALSE REPORTS ABOUT THE THREAT TO CITIZENS' SECURITY, DESTRUCTION OR DAMAGE OF PROPERTY OBJECTS / Dnepropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine

The article deals with such structural components as a way of preparing to commit and conceal of wittingly false reports about the threat to citizens' security, destruction or damage of property objects.

Key words: preparation, concealing a crime, a crime the way, a way the message about the threat.

Серед злочинів, що можуть поставити під загрозу громадську безпеку, особливе місце займають завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Ці суспільно-небезпечні діяння деморалізують, за допомогою розповсюдження страху, певну кількість населення, можуть призвести до паніки, невдоволені діяльністю відповідних органів, які мають забезпечувати громадську безпеку у державі.

Свій внесок у боротьбу зі злочинами здійснюють і вчені-криміналісти, забезпечуючи практиків науково обґрунтованими рекомендаціями. Однак, з боку науковців, розглядуваному протиправному діянню та способу його вчинення належної уваги приділено не було. Зазначене вказує на необхідність вдосконалення діяльності з розкриття та розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, з позиції способу їх вчинення, що і визначає актуальність даної статті.

Спосіб вчинення злочину виділяється більшістю науковців Р.С. Белкіним, О.М. Васильєвим, Г.Г. Зуйковим, О.Н. Колісниченком, М.В. Салтевським, В.Ю. Шепітьком, М.П. Яблоковим та іншими, як один з центральних та основних елементів криміналістичної характеристики. У той же час, значна кількість вчених-криміналістів визначають спосіб суспільно-небезпечного діяння як систему дій з його підготовки, вчинення та приховання [2, 215; 3, 132; 5, 22; 6, 48; 8, 87; 11, 343; 12, 255]. Ми також поділяємо точку зору вчених щодо можливості розгляду способу як системи відповідних дій злочинця.

Певна кількість злочинів розглядуваної категорії залишається нерозкритою, оскільки правопорушники здійснюють заходи підготовки та маскування своїх дій. У результаті цього, за відсутності відповідних знань способів злочину, правоохоронці стикаються з труднощами з пошуку та встановлення злочинця як під час проведення дослідчої перевірки, так і в ході розслідування кримінальних справ за цими суспільно-небезпечними діяннями. Змінити ситуацію на краще можливо шляхом подальшого застосування, результатів дослідження основних способів вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, з позиції таких його складових, як підготовка та маскування. Це і визначає мету даної статті.

Вивченням кримінальних справ за ст.259 КК України в архівах судів Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Харківської областей та АР Крим нами встановлено, що у 27 % від їх загальної кількості, злочинцями здійснювалися заходи щодо підготовки їх вчинення. Серед усіх даних фактів, вони полягали в наступному: 1) розробці плану злочину, що здійснювалися 27 %

злочинців; 2) виборі об'єкта посягання – 27 %; 3) відшукуванню пристосування і підготовці знарядь злочину – 20%; 4) розподілі ролей між співучасниками – 13 %; 5) підборі співучасників – 7 %; 6) написанні тексту повідомлення про загрозу безпеці, котрий у подальшому був зачитаний при його передачі – 6%. Не виключене проведення й інших заходів, спрямованих на підготовку з метою як вчинення, так і приховання протиправних дій. Наведені відомості визначають, що злочинцями приділяється значна увага приготуванню до злочинів.

Однак зі змісту матеріалів кримінальних справ нами встановлено, що слідчими не завжди з'ясовувалися обставини щодо підготовки особи до вчинення злочину. Відповідно можна припустити, що дії, спрямовані на підготування протиправного діяння, приймалися ще більшою, ніж зазначено вище, кількістю правопорушників. У той же час, відсутність явних ознак (зовнішніх проявів) підготовки не виключає наявності її внутрішніх намірів. Тобто у випадку, якщо між поштовхом до дій (переважно зовнішнім подразником), що призвів до передачі повідомлення та результатом – переданим повідомленням про загрозу безпеці, проходить не значний проміжок часу, зазвичай вважається, що заходи з підготовки до вчинення злочину не приймалися. Однак це не свідчить, що особа не була морально (психологічно) готова до скоєння цього протиправного діяння. Посилаючись на узагальнення практики, В.А. Образцов вказує, що більшість злочинів вчинюються особами психологічно підготовленими до цього способом свого життя [9, 49].

У думках зловмисник може передбачати свої дії на декілька „кроків уперед” щодо застосування певного способу передачі відомостей про загрозу безпеці, відповідно до різних умов, часу, місця його знаходження, визначення об'єкта злочинного посягання (потерпілої сторони), та інших обставин у різноманітних ситуаціях. Нерідко виявлення та розкриття злочинів стає можливим при аналізі та перевірці даних про дивне, на перший погляд, нелогічне або так зване відхилення поведінки окремих осіб, побічно вказуючи на вчинення ними злочинів [9, 49].

Важливим аспектом висвітлення способу злочину полягає в з'ясуванні, кому передається повідомлення з відповідним змістом. Серед загальної кількості переданих повідомлень безпосередньо до об'єкта погроз 95 % правопорушників адресували їх цивільній особі, а 5% – працівникам ОВС. У разі ж передачі злочинцями повідомлень про загрозу іншому об'єкту у 81% випадків їх одержували підрозділи МВС, у 11 % – цивільні особи, 5 % – СБУ, 3 % – МНС.

У ряді випадків зловмисник може видавати себе за одержувача тобто особу, до якої начебто надійшло повідомлення про загрозу безпеці, котре вона передала до правоохоронних органів з метою «усунення небезпеки». Так, 09.04.2002 року о 12 годині 06 хвилин неповнолітня К, будучи ученицею СЗШ № 22, розташованої по вул. Зеленій, 1 м. Донецька, знаходячись за місцем мешкання, з використанням домашнього телефону, зателефонувала оператору Донецького міського управління УМВС України в Донецькій області і представившись секретарем даної школи передала начебто отримане нею від невідомої особи повідомлення про замінування зазначеного навчального закладу, достовірно знаючи, що зазначена інформація не відповідає дійсності [7]. У схожих, з наведеним прикладом, випадках особа намагається відвернути від себе увагу правоохоронних органів та бути поза підозрою у вчиненні даного злочину. Зазначене може бути розцінено як приховання причетності до вчинення розглядуваного суспільно-небезпечного діяння. Відповідно, при первинному зборі матеріалів працівникам міліції варто пам'ятати дану обставину і можливо перевіряти на причетність також й особу, яка видає себе за добросовісного одержувача в передачі даної інформації до правоохоронних органів. Наявність припущення про причетність сприятиме визначенню, у першу чергу, напрямків пошуку, особливостей опитування цієї особи, а в подальшому і проведення слідчих дій з її участю.

Наявність у злочинця технічних засобів передачі інформації про загрозу може впливати на характер його дій. Застосування знарядь та засобів вважається, наголошує Г.Г. Зуйков, найбільш важливою ознакою способу вчинення злочину, за якою способи відрізняються один від одного [4, 78]. На думку автора, спосіб не може розглядатися тільки як комплекс дій у відриві від знарядь та засобів, котрі використовуються при вчиненні цих дій [4, 79]. Тобто злочинець може вносити корективи у власні дії відповідно до наявних у нього технічних засобів та навичок їх використання. Так, із застосуванням засобів телефонного зв'язку була вчинена переважна більшість, а саме 91% злочинів. Схожі відомості наводять В.П. Бахін та М.А. Михайлов, які вказують, що в 97,5% випадків погрози відбуваються за телефоном, та відповідно у 2,5 % погрози поступають у формі анонімного листа [1, 25].

Отримані нами результати визначають, що більшість зловмисників використовували технічні засоби передачі інформації про загрозу саме з метою маскуванню. Це можна пояснити тим, що переважна більшість злочинців не наважується прийти, наприклад до відділу органів внутрішніх справ та особисто повідомити про загрозу відповідному об'єкту, усвідомлюючи подальше своє затримання та відповідні наслідки. Оскільки злочин відбувається в умовах конкретно визначених просторових та часових характеристик, то саме відомості про них мають забезпечити пошук характерних слідів. Особливо це важливо на початковому етапі розслідування, бо сприяє формуванню припущень про те, де, які та скільки слідів залишається в результаті застосування певного способу вчинення кожного конкретного злочину, а також яким змінам могли бути піддані. Принципова можливість для цього створюється завдяки тому, що кожен спосіб вчинення злочину залишає тільки йому притаманні сліди, що є ознаками його застосування [8, 89]. Переважно, правопорушник розуміє дану обставину і приймає заходи з приховання чи знищення слідів. Однак не всі сліди злочинець може знищити. Так, при використанні особою телекомунікаційних мереж, у 100% випадків утворюються сліди у вигляді інформації, пов'язаної з вихідними даними номера, з якого злочинцем здійснено дзвінок, та вхідними відомостями номера особи, що отримала повідомлення. При надходженні ж до чергової частини певного підрозділу ОВС, воно фіксується технічними засобами, і залишається у вигляді аудіо (голосового) повідомлення про загрозу. Вивчивши в сукупності ці відомості, працівники правоохоронних органів можуть визначити коло підозрюваних, серед якого виявити зловмисника. Важливе значення ...має те, що вчинення злочинів аналогічними способами призводить до виникнення схожих слідів, це і визначає можливість застосування аналогічних засобів їх виявлення [10, 23].

Вивченням нами кримінальних справ встановлено, що способами приховання своїх протиправних дій злочинці приділяють увагу у 88 % випадків від загальної кількості розглядуваних злочинів. Так, основними способами приховання даного виду злочину виявлені наступні: 1) з використанням таксофонів передаються 28 % повідомлень; з коротким проміжком часу – 18 %; 2) з подальшим видаленням з телефону сім-карти – 14 %; 3) додатково (продубльовано) з іншого таксофону – 10 %; 4) відключенням телефону на певний час – 8 %; 5) зі зміненим тембром голосу – 6 %; 6) з чужого домашнього, робочого телефону (у відсутності власника) – 6 %; 7) з подальшим видаленням та знищенням сім-карти – 4 %; 8) зі зміненою інтонацією – 2 %; 9) силою голосу – 2 %; видаленням зі списку реєстрації телефону факту здійснення дзвінка – 2 %. Не виключене застосування (прийняття) інших заходів, спрямованих на приховування злочину як під час вчинення, так і після нього.

Наведені дані вказують, що порівняно з прийняттям заходів підготовчого характеру (27%), маскуванню протиправних дій приділяли увагу набагато більше злочинців. Важливо мати на увазі, вказує Образцов В.О., що у ході вчинення злочину винна особа в більшості випадків намагається залишити якомога менше інформації про себе, а залишену інформацію нерідко фальсифікує [9, 49].

Маскування злочину може проявлятися в знищенні або зміні слідів злочину, його обстановки з метою відвернення від себе уваги (підозри) правоохоронних органів. Наша позиція підтверджується й висновками зробленими Г.Г. Зуйковим, згідно з якими, особи, вчинюючи найбільш небезпечні злочини, у переважній більшості випадків, головне місце приділяють прихованню злочину, не наважуючись на його вчинення доки не обміркують та в необхідній мірі не здійснять комплекс заходів, спрямованих на приховання факту злочину або своєї участі в ньому [4, 75].

За всіма вивченими кримінальними справами заходи щодо приховання злочинних дій виконували безпосередньо самі злочинці (виконавці). Однак не виключене здійснення маскуванню й іншими особами. У ряді випадків тільки шляхом проведення певної кількості слідчих дій, з'ясування мотиву, мети злочину можливо дізнатися (дійти висновку) про те, як вірно розцінювати дії злочинця. Тобто в кожному конкретному випадку варто з'ясовувати зазначені обставини, котрі мають, у першу чергу, тактичне значення для слідчого та інших працівників при розслідуванні справи та встановлення об'єктивної картини події.

З наведених нами даних можна сформувані відповідні способи підготовки та маскуванню суспільно-небезпечного діяння розглядуваної категорії. Відповідно, підготовчі заходи за даним злочином приймаються найбільш часто у вигляді розробки плану злочину (27%) та вибору об'єкта посягання (27 %). Часто зловмисники підшукують пристосування і готують знаряддя

злочину (20%), а в ряді випадків розподіляють ролі між співучасниками (13 %). Менш часто суспільно-небезпечні дії полягали в підборі співучасників (7 %), а також написанні тексту повідомлення про загрозу безпеці, котрий у подальшому був зачитаний при його передачі (6 %).

Серед дій, спрямованих злочинцями на приховання, вони полягали в тому, що найбільш часто повідомлення передавалися з використанням таксофонів (28%), з коротким проміжком часу використання засобів зв'язку (18%); з подальшим видаленням з телефону сім-карти – (14 %). Часто здійснювалося додаткове дублювання відомостей з іншого таксофону – 10 %, після повідомлення відключався телефон на певний час – 8%, змінювався тембр голосу при передачі інформації – 6%, застосовувався чужий домашній або службовий телефон (за відсутності власника) – 6%. Менш часто дії зловмисника полягали в подальшому видаленні та знищенні сім-карти – 4%, зміні інтонації під час передачі повідомлення – 2%, та сили голосу – 2%, видаленні зі списку реєстрації телефону факту здійснення дзвінка – 2%.

У подальшому способи вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності повинні досліджуватися в напрямку визначення кількісно-якісних зв'язків з іншими елементами криміналістичної характеристики цього злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахин В.П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В.П. Бахин, М.А. Михайлов – Симферополь, 1999. – 44 с.
2. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С. Белкин – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 2-е изд., доп. – 334 с.
3. Драпкин Л.Я. Понятие и структура способа совершения преступления / Драпкин Л.Я., Уткин М.С. // Проблемы борьбы с преступностью: Труды Омской высшей школы милиции МВД СССР и Иркутского гос. Ун-та им. А.А. Жданова. – Омск, 1978. – 174 с.
4. Зуйков Г.Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений: [учеб. пособие] / Зуйков Г.Г. – М., 1970. – 191 с.
5. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. – Харьков: Юрид. ин-т, 1985. – 92 с.
6. Криминалистика: учебник для ВУЗов / отв. ред. проф. Н.П. Яблоков. – М.: Изд-во БЕК, 1997. – 704 с.
7. Кримінальна справа №1-565/2 Архів Ворошиловський рай суд м. Донецька, 2002 р.
8. Образцов В.А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В.А. – М.: «Юрист», 1997. – 336 с.
9. Образцов В.А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В.А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики): сб. науч. трудов. – Иркутск: Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 159 с.
10. Танасевич В.Г. Методика расследования и криминалистическая классификация преступлений // Танасевич В.Г., Образцов В.А. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений: межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Свердловск: УрГУ, 1978. – 156 с.
11. Чурилов С.Н. Криминалистическая методика: история и современность / Чурилов С.Н. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 370 с.
12. Шепитько В.Ю. Криминалистика: курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В.Ю. – Х.: ООО «Одиссей», 2005. – 368 с.